

ОД ЗЛАТА ЈАБУКА – СВИРАЛА У
МУЗИЧКОЈ ТРАДИЦИЈИ СРБИЈЕ. /
GOLDEN APPLE – FRULA IN
THE SERBIAN MUSICAL TRADITION

Уреднице: СВЕТАНА АЗАЊАЦ И ДРАГАНА МАРИНКОВИЋ

Београд: ПГП РТС, 2022.
ISBN 978-86-6079-352-4

Аудио-издања традиционалне народне инструменталне музике у Србији сразмерно су ређа од вокалних и вокално-инструменталних. Пажњу посебно заслужују она посвећена једном инструменту, као што је то случај са диском *Од златна јабука – свирала у музичкој традицији Србије* у издању ПГП РТС-а, који су уредиле и продуцирале етномузиколошкиње Светлана Азањац и Драгана Маринковић.

У традиционалној српској култури свирала је позната и под називима *свиралче*, *дудук* и *дудуче*, а данас се најчешће среће назив *фрула*. Један је од најзаступљенијих традиционалних народних инструмената у актуелној свирачкој пракси Србије и најраспрострањенији је аерофони инструмент у нашој земљи. У јавности је нашироко прихваћена као један од симбола националног идентитета, а пракса свирања на овом инструменту уписана је 2012. године на Листу елемената нематеријалног културног наслеђа Републике Србије. Осим што фрулашка пракса опстаје кроз генерацијски пренос „с колена на колена”, усменим путем, стицање свирачких вештина на овом инструменту је и институционализовано у оквиру више државних музичких школа у Србији, на нивоу основног и средњег музичког образовања. Такође, свирање фруле учи се на основним академским студијама етномузикологије на Факултету музичке уметности у Београду. Осим тога, заступљени су и други, мање формални видови музичког образовања фрулаша, као што су приватне школе и тзв. радионице за свирање на фрули. Сви ови начини едукације доприносе континуитету и одрживости праксе свирања фруле у Србији.¹

1 Допринос одрживости свирања на фрули даје и Сабор фрулаша „Ој, Мораво”. Зоран Рајичић, један од организатора овог сабора, сведочи о томе да је прва едукативна радионица одржана на Сабору 1994. – „старешина” те школе био је Миодраг Азањац, главни „учитељ” Бора Дугић, а Момчило Драгојевић – „демонстратор” (<https://www.facebook.com/photo/?fbid=2714964032158917&set=a.1507606962894636>, приступљено: 17. 8. 2023). Ту школу

Етномузиколошка истраживања сведоче о дугој традицији музицирања на свирали, а сама конструкција инструмента, као и начин израде, доживели су одређене иновације. Ипак, у актуелној музичкој пракси Србије најзаступљенија је штимована варијанта са шест рупица с предње и једном са задње стране, док код влашког становништва преовладава варијанта без рупице на задњој страни – то су уједно и варијанте фрула на којима су изведене нумере на диску *Од златна јабука*. Саме модификације инструмената су материјални индикатори промена у традицији, које се дешавају и на нивоу репертоара и стила свирања, те овај диск сведочи о тренутном стању фрулашке праксе. Конкретно, реч је о инструменталној пракси представљеној на Сабору фрулаша Србије „Ој, Мораво”, који се сваке године одржава у Прислоници код Чачка. Организатори овог сабора су установили и категорију под називом *изворно свирање*, у оквиру које Други програм Радио Београда од 2016. године додељује награду „Од злата јабука”. Награда носи назив по истоименој емисији чија је уредница Драгана Маринковић – једна од коуредница овог аудио-издања и чланица стручног жирија за ову категорију. Петорица добитника поменуте награде у периоду од 2016. до 2021. године,² који су извели мелодије на овом аудио-издању, јесу: Далибор Тодоровић (1987) из Рашке, Душан Антић (1999) из Пирота, Стефан Радовановић (1992) из Метовнице код Бора, Вељко Петронијевић (2000) из Новог Пазара и Миљан Токовић (1974) из Реткоцера код Медвеђе.³

На издању *Од златна јабука – свирала у музичкој традицији Србије* налазе се укупно 62 традиционалне мелодије одсвиране на свиралама различитих димензија, тј. у различитим тоналитетима, а све су изведене солистички и махом су из крајева из којих потичу извођачи. Примери припадају жанровима кола и народних песама, а називи су написани двојезично, осим у случају влашких мелодија, за које су, поред српског и енглеског наслова, дати и оригинални називи на влашком језику. Нумере је у студију XIII Радио Београда снимао Срђан Стојиљковић од 2017. до 2022. године, док је помоћ у реализацији издања пружила и етномузиколошкиња Бојана Николић Петричковић.

Када говоримо о квантитету одсвираних примера, треба приметити да нису сви фрулаши извели једнак број мелодија. Далибор Тодоровић одсвирао је чак трећину, тј. 21 пример, те је добио највећи „простор” на издању. Ово не чуди ако се у обзир узме чињеница да он годинама истражује традиционално народно наслеђе свог родног краја, па је забележио и много музичког материјала,⁴ а био

сматра претечом данашње Академије фруле у Рачи, која окупља велики број младих фрулаша. Сличне школе заступљене су и међу влашким становништвом, као што су „Флујер” у Осаници (Хомоље) и Школа фруле Центра за културу града Бора, у којој је предавач Стефан Радовановић, један од учесника овог аудио-издања. Подршку очувању традиције свирања фруле дало је и Српско етномузиколошко друштво у виду стручних предавања и едукативних радионица за свирање на фрули, организованих у оквиру неколико пројеката које је финансирао Министарство културе и информисања Републике Србије.

2 Године 2020. Сабор фрулаша Србије „Ој, Мораво” није одржан због пандемије вируса ковид 19.

3 Извођачи на издању представљени су хронолошким следом којим су освојили награду „Од злата јабука”.

4 Како је наведено у Тодоровићевој биографији, у питању је теренско истраживање спроведено

је и једини добитник „Мајсторског писма” међу ових пет извођача у тренутку публикавања диска. На овогодишњем такмичењу фрулаша у Прислоници ово звање добио је и Стефан Радовановић, а податак да су чак двојица извођача на диску и званично „мајстори свог заната” додатно потврђује квалитет снимљене свирке.

Аудио-диск прати и књижица са стручним текстовима посвећеним свирали и карактеристикама свирке на њој. Аутор текстова који носе наслове „Фрулаши – добитници награде Радио Београда 2 'Од злата јабука'” и „Карактеристике свирке” је етномузиколог проф. др Димитрије Големовић. Представљене су и биографије извођача, а уз то су приложене и њихове фотографије. Сви текстови написани су двојезично, на српском и енглеском језику, што издање чини приступачним и странцима.

Сам репертоар и музичке карактеристике одсвираних примера одражавају шароликост фрулашке праксе Србије. Могу се, тако, чути мелодије народних кола и песама које су метрички јасно одређене, било да се ради о дистрибутивној или хемиолној метрици. Када је реч о српским народним колима, могу се чути *коло у џири* и *коло у шесџи*, *чачак крујни* и *сијни*, *пешачка*, *којачка*, *осморка*, *заврзлама*, *рузмарин*, *ђурђевка* итд., а нека од њих јављају се у више варијаната. Осим тога, диск обухвата и 11 примера који припадају влашком музичком наслеђу (под редним бројевима 29–39). Избором нумера свирачи су показали и своје техничке способности, нарочито код примера које карактерише извођење у брзом темпу. С друге стране, музикалност ових сјајних фрулаша дошла је до изражаја у рубато примерима, као и у оним које одликује спорије извођење. То је лепо илустровано нумерама бр. 8 „Жели срце, жели душа”, бр. 26 „Заплакала је Стара планина” и бр. 33 „Горо, сестро, горо”.

Звучни записи на издању *Од злата јабука – свирала у музичкој традицији Србије* обилују и различитим техникама свирања на фрули и начинима украшавања. То су, у првом реду, стандардни украси у виду предудара, постудара, мордента, трилера, пралтрилера, вибрата итд. Посебно је занимљива чињеница да се у појединим примерима појављује и латентно вишегласје, добијено честим враћањем на један исти тон током мелодијског тока. Двогласно звучање јавља се у примерима и на другачији начин: повременим истовременим звучањем једног тона у основном и предуданом регистру. Један од видова звучног обогаћења типичних за музицирање на свирали, који се на диску може чути, јесте тзв. „гутурално свирање”, односно *зарзавање*, *ђукање*, *зумборене* – звучно обогаћење свирке гласом свирача. Према народним правилима, ова се техника примењује код свирала већих димензија, а додатно звучање које настаје том приликом може бити континуирано или ритмизовано, изведено на једном тону или удвајањем мелодије у дубљем регистру. Још један од видова звучног обогаћења који је заступљен на диску добија се покривањем отвора са бридом на свирали („прозорчета”, „ветрила”) доњом усном свирача.

Данас, када су веома популарне разне обраде и стилизације традиционалне народне музике, појава оваквог издања недвосмислено се издваја од сличних. Диск потврђује да су традиционалну фрулашку музику усвојиле и преносе је даље и нове, млађе генерације фрулаша, и то врло успешно. С друге стране, сваки од ових уметника настоји да на темељима традиције негује и лични стил. Свирање у којем се поштују музички кодекси постављени у народу – познавање некадашње функције, релативно доследно интерпретирање основног музичког садржаја (текста) и одговорност према укупном етосу – добра је пракса очувања традиционалне народне музике, што су уреднице овог издања и препознале. Диск представља одличан начин да се скрене пажња на један од елемената музичког наслеђа Србије, који, упркос новим музичким трендовима, успешно опстаје већ генерацијама. Зато је ово аудио-издање за препоруку како љубитељима традиционалне народне музике и свирања на фрули, тако и стручњацима који раде на проучавању и очувању наше музичке баштине. Нарочито је погодан за младе свираче који желе да надограде постојеће знање и обогате свој фондус фрулашких народних мелодија.

Маја Рагивојевић